

Onderzoek signaleert risico's van exotisch zeeaas

TEKST

Willie van Emmerik, Lorenzo Maal & David Vertegaal

FOTOGRAFIE

David Tempelman, Jelger Herder, Sportvisserij Nederland, Shutterstock

Pieren en zagers zijn populair zeeaas, maar de import ervan en online handel kunnen ongewenste exotische soorten introduceren. De ecologische risico's van introductie worden groter met frequentere warme zomers en krimp van de mechanische aaswinning in Nederland, signaleert een eerste onderzoek naar handel en gebruik van zeeaas.

Zeesport vissers gebruiken graag wad- of zeepieren en zagers – aas dat wordt gewonnen door zelf op het strand te spitten (veelal in Zeeland) en gekocht bij lokale winkels óf online. Daarbij kan het zowel gaan om wild gewonnen wormen als gekweekte exemplaren. Er zijn aanwijzingen dat in deze markt ook import plaatsvindt van levende exotische wormsoorten. Uit eerder onderzoek is gebleken dat de hoeveelheid mariene wormen die wordt geïmporteerd vanuit andere continenten in Europa toeneemt, met name uit Azië (Van der Have et al. 2015). De belangrijkste reden is dat inheemse soorten bij warme zomers soms slecht floreren, terwijl de vraag naar zeeaas dan constant blijft.

Risico exoten

Bij het gebruik van exotische soorten als zeeaas bestaat het risico van vestiging in onze wateren – bijvoorbeeld wanneer levend aas wordt achtergelaten, zoals eerder op de Middellandse Zee al is gebeurd (Van der Have et al. 2015). Deze exoten kunnen een ecologisch risico vormen voor de inheemse biodiversiteit of op andere wijze schadelijk zijn. Met de exoot kunnen ook parasieten en virussen meekomen die mogelijk gezondheidsrisico's meebrengen voor de mens of als nieuw pathogeen met een onbekende impact op inheemse soorten.

Aan de hand van enquêtes onder zeesport vissers en zeehengelsportwinkeliers en bestellingen via internet is onderzocht of – en zo ja, in welke mate – exotisch aas in de Nederlandse zeesportvisserij wordt gebruikt. ➤

Handmatige zeeaaswinning

Sommige zeesport vissers verzamelen zelf pieren en zagers door deze te spitten op droogvallende slikken. In de Ooster- en Westerschelde zijn hiervoor specifieke spitgebieden aangewezen om de versturende invloed op het vogelleven te beperken. Spitten mag in principe alleen met een VISpas, Sportvisserij Zuidwest Nederland geeft ook (een afnemend aantal) spitvergunningen uit aan zeesport vissers zonder VISpas.

Op het Wad wordt handspitten her en der gedoogd maar in de praktijk gebeurt het maar zelden. Het Natura 2000 Beheerplan spreekt van historisch gebruik en ook van een zeer extensieve activiteit.

Mechanische pierenwinning

Bij de mechanische pierenwinning worden wadpieren (*Arenicola marina*) opgevisst met een boot. Daartoe wordt de bovenste 40 cm van de zeebodem geschrapt en door een zeef van de wormen ontdaan, waarna het zand en de andere organismen die zijn meegekomen, worden teruggezet in het oogstspoor. De wormen worden vervolgens aan hengelsportwinkels, hengelcharters of rechtstreeks aan sportvissers verkocht.

In Nederland zijn nog drie bedrijven actief in mechanische pierenwinning:

- Arenicola op de Vlake van Kerken (Oost-Texel)
- Rotgans op het Balgzand
- Lobbezoo in de Kom van de Oosterschelde

De overheid streeft naar een uitsterfbeleid van de mechanische pierenwinning op het wad vanaf 2030. Ook op de Oosterschelde streeft de provincie Zeeland naar een beëindiging van deze praktijk. Bij het verdwijnen van deze bedrijfstak zal de vraag naar zeeaas op een andere wijze moeten worden aangevuld.

Enquête zeesportvissers

Om te achterhalen wat voor aas zeesportvissers gebruiken, heeft Lorenzo Maal, student aan de HAS Den Bosch, tijdens zijn stage bij Sportvisserij Nederland in de zomer van 2021 een enquête gehouden onder sportvissers op de Tweede Maasvlakte. In het veld werden 162 sportvissers benaderd waarvan er 161 meewerkten. Zij gaven aan dat zij vooral vissen op zeebaars en platvis en daarvoor over

De Amerikaanse bloedworm is een van de exoten uit het onderzoek.

Gekweekte zagers

Het bedrijf Topsy Baits kweekt op grote schaal zagers (*Alitta virens*) op twee locaties in Zeeland. De diertjes worden buiten gekweekt in grote bakken, afgedekt met netten tegen predatie door vogels. Het oogsten gebeurt mechanisch, waarna de zagers worden gespoeld met schoon water en tot slot verpakt. Ongeveer 10 procent is bestemd voor de Nederlandse markt en de rest wordt verkocht in ongeveer zestig verschillende landen.

De productie van Topsy Baits is over het algemeen vrij stabiel maar viel in de afgelopen extreem hete zomers enigszins terug. Het kweken van wadpieren (*Arenicola marina*) en een aantal exotische wormen is wel geprobeerd, maar deze wormen bleken door hun leefwijze minder geschikt waardoor de opbrengst te laag is.

Bestellen via internet

Zeesportvissers kunnen ook zeeaas bestellen via internet, zowel in binnen- als buitenland. De beschikbaarheid kan praktisch gezien beperkt blijven tot winkels als de leverancier alleen in grotere hoeveelheden handelt. Een grote buitenlandse internetleverancier is het bedrijf Normandie Appats in Frankrijk.

het algemeen levend aas gebruiken (81 procent, voornamelijk zagers en pieren). Geen van de geïnterviewden dacht exotisch aas te hebben gebruikt. Negentig procent gaf aan aas over te hebben aan het eind van de vistrup en bijna de helft (49 procent) gaf aan dit aas in het water achter te laten. Dit hoeft geen probleem te zijn bij het gebruik van inheems aas, maar bij gebruik van exotisch levend aas is dit een riskante handeling omdat zo introductie van exoten kan plaatsvinden.

Enquête zeehengelsportwinkels

Om erachter te komen welk aas zeehengelsportwinkels verkopen, werd een online enquête gehouden onder 47 winkels. De respons was 28 procent. Van de respondenten gaf 92 procent aan levend zeeaas te verkopen en 46 procent meldde dat dit bij hen ook online mogelijk is. De meest verkochte soorten zijn zagers en pieren. Op de vraag naar de herkomst antwoordde 91 procent dat het aas afkomstig is uit Nederland. Of zij dit met zekerheid kunnen zeggen is onduidelijk, aangezien

ook Nederlandse handelaren hun voorraad uit het buitenland kunnen halen. Uit het buitenland afkomstig waren strandzagers en Franse tap (beide zijn inheemse soorten) en het land van herkomst was Frankrijk.

Het merendeel van de winkels (64 procent) geeft aan dat er problemen zijn met de levering van levend zeeaas in warme zomers. Bijna een vijfde (18 procent) van de winkels benadert dan een andere leverancier. Ruim een kwart (27 procent) geeft aan bekend te zijn met het bedrijf Normandie Appats, maar geen enkele respondent zegt daadwerkelijk aas van dit bedrijf af te nemen.

Online bestellen

Om te achterhalen of exotische aas-soorten die via internet zijn besteld ook worden geleverd, is drie maal bij een Nederlandse zeehengelsportwebwinkel en zeven maal bij het Franse bedrijf Normandie Appats levend aas besteld. De bestelling is door een particulier gedaan zonder het doel te vermelden,

Handelsnaam	Besteld in	Gedetermineerde soort	Nederlandse naam	Exoot
Napa DD	Frankrijk	<i>Hediste diversicolor</i>	Veelkleurige zeeduizendpoot	Nee
Napa Dure Rouge	Frankrijk	<i>Hediste diversicolor</i>	Veelkleurige zeeduizendpoot	Nee
Napa Dure Verte	Frankrijk	<i>Hediste diversicolor</i>	Veelkleurige zeeduizendpoot	Nee
Napa Americain	Frankrijk	<i>Glycera dibranchiata</i>	Amerikaanse bloedworm	Ja
Napa Ver Noir	Frankrijk	<i>Arenicola marina</i>	Wadpier	Nee
Napa Rag	Frankrijk	<i>Alitta virens</i>	Zager	Ingeburgerd
Napa Bibi	Frankrijk	<i>Sipunculus nudus</i>	Pindaworm	?
Nvt	Nederland	<i>Alitta virens</i>	Zager	Ingeburgerd
Nvt	Nederland	<i>Nephtys hombergii</i>	Zandzager	Nee
Nvt	Nederland	<i>Hediste diversicolor</i>	Veelkleurige zeeduizendpoot	Nee

Determinatie van de bestelde wormen (Tempelman & Kruijt, 2021).

dit om te voorkomen dat dit invloed zou hebben op de bestelling. De aas-soorten in de bestellingen zijn gedetermineerd door Bureau Waardenburg.

Amerikaanse exoot

Bij de in Nederland bestelde monsters werden geen exoten aangetroffen. De zager (*Alitta virens*) is van oorsprong wel uitheems, maar deze soort is zo ingeburgerd dat geen negatief effect meer verwacht wordt en wordt daarom niet meer als exoot beschouwd. Ook de bestellingen uit Frankrijk betroffen voornamelijk inheemse soorten, maar er was ten minste ook één uitheemse soort bij: *Glycera dibranchiata* (Amerikaanse bloedworm, handelsnaam 'Americain'), afkomstig uit Noord-Amerika. Van de pindaworm (*Sipunculus nudus*, handelsnaam 'Bibi') is niet zeker of het een exoot betreft of niet. Deze kosmopolitische soort kan namelijk ook in de Noordzee voorkomen. Recent onderzoek heeft uitgewezen dat bij de pindaworm sprake is van vijf sterk op elkaar lijkende soorten met verschillende verspreidingsgebieden. In dit onderzoek kan niet worden uitgesloten dat het mogelijk een exotische soort betreft.

Risicoanalyse

Door de verwachte klimaatverandering zullen de zomers de komende jaren waarschijnlijk warmer worden, met een negatieve invloed op inheemse zagers en pieren. Aangezien men de mechanische pierenwinning wil afbouwen en de vraag naar zeeas naar alle waarschijnlijkheid minimaal gelijk blijft, zullen handel en sportvissers op zoek gaan naar andere wegen om aan zeeas te komen. Gedurende de afgelopen warme zomers kon het aanbod aan kweekzagers door productie-uitval niet aan de vraag voldoen, waardoor zeesportvissers uitweken naar buitenlandse leveranciers met een vergroot risico op de import en het gebruik van exotische soorten. Dit omdat sportvissers de resterende wormen na hun vistrip vaak achterlaten in het water, waar ze zich vervolgens kunnen vestigen.

Aanbevelingen

Uit dit onderzoek is niet gebleken dat zeesportvissers exotische wormen gebruiken of dat Nederlandse hengel-

sportwinkels of webwinkels exotisch levend aas verkopen. Bij het zeeas dat online werd besteld in Frankrijk zat zeker één exoot en van één soort was de status niet geheel duidelijk. Online bestellen vormt een risico voor de import van exoten. Met de kanttekening dat dit onderzoek bescheiden van omvang is, zijn bij de bevindingen enkele aanbevelingen te geven. Ten eerste is dat voorlichting aan sportvissers over het achterlaten van aas na het vissen en voorzichtigheid met online bestellen, met name uit het buitenland. Een heroverweging van het uitsterfbeleid mechanische zeeaswinning verdient aandacht, omdat het verminderen van lokale aaswinning op termijn afhankelijkheid van import stimuleert. Tot slot is meer aandacht en controle gewenst op de internationale handel in exoten.

Geraadpleegde literatuur

- Maal, L. (2021). Het gebruik van exotische mariene wormen binnen de Nederlandse zeesportvisserij. Stagerapport HAS Den Bosch/Sportvisserij Nederland.
- Van der Have, T. M., Broeckx, P. B., & Kersbergen, A. (2015). Risk assessment of live bait. Searching for alien species in live bait used by anglers in the Netherlands. Commissioned by Ministry of Economic Affairs (No. 15-151). report.
- Tempelman, D. & Kruijt, D.B. (2021). Determinaties wormen Sportvisserij Nederland. Rapportnummer 20-199.